

Emlékezés Érdy Jánosra (1796-1871), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjára

Remembering János Érdy (1796-1871), Full Member of the Hungarian Academy of Sciences

Érdy János (Érdy-Luczenbacher János) jogász, régész, numizmatikus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja 1796. szeptember 19-é született Szobon (Hont vármegye). 1871. május 9-én hunyt el Pesten.

1832. március 9-én a Magyar Tudós Társaság (a Magyar Tudományos Akadémia elődje) levelező tagjává választotta. Még ebben az évben, szeptember 9-én választotta Érdy Jánost a Magyar Tudós Társaság éves közgyűlésén (ülésén) rendes tagjává. Érdy János rendes taggá történt választását követően „Zsigmond országlásának évsora” címmel 1833. január 26-án tartotta. A székfoglaló előadás két évvel később, 1835-ben jelent meg a Magyar Tudós Társaság Év könyveiben. Itt utalunk arra, hogy ebben az időben a Magyar Tudós Társaság levelező tagjainak nem kellett székfoglaló előadást tartaniuk.

Érdy János Luczenbacher József és Czeczko Mária harmadik gyermeke volt. Dédapja a XVII. század végén, a hagyomány szerint 1688 körül érkezett a mai Belgium területéről és telepedett le a Magyar Királyságban. A tizenegy gyermekes családba született Érdy János korán elvesztette édesapját, ezért édesanyjára hárult a család eltartása. Érdy János Vácon és Esztergomban végezte a gimnázium négy osztályát. Ezt követően nagybátyja, Luczenbacher János lett gondnoka. 1814-1815-ben Nagyszombaton a bencés rendiek gimnáziumában végezte a humaniorák második évét. Ezt követően, 1815-ben a pannonhalmi Szent Benedek rendbe kérte felvételét.

1815-ben és 1816-ban bencés rendi novíciusként a gimnáziumi tantárgyakat ismételte. 1817-ben a győri királyi akadémián, melynek igazgatója Szeder Fábián János volt, bölcséletet hallgatott. Tanárai Engelhardt Anzelm, bölcsélet (filozófia), Czinár Mór, természettan és Orray Kajetán, történelem voltak. Stúdiumait Győrben 1818 júliusában végezte el. Még ebben az évben a rendből is kilépett.

A következő év őszével kezdődően Érdy János a győri királyi jogakadémián folytatott jogi tanulmányokat. Győrben ezekben az években a természetjog (ius naturale vagy ius naturae) tanára Szibenliszt Mihály, a statisztika (államtudomány) és bányajog tanára Kmety András, a hazai jog (ius patrium) tanára Bognár József s végül a politikai tudományok és váltójog (ius cambiale) tanára Beke Farkas volt.

Zichy József kamarás megbízta fiának, Jánosnak a II. bölcséleti és a jogi két éves stúdium során történő oktatását. Zichy József Érdy János és Zichy János szállásának és élelmezések költségeit is viselte az akadémia igazgatójával, Fejér Györggyel történt megállapodás alapján. Említést érdemel, hogy ugyanazon helyen volt elszállásolva az ifjú Breckenheim Ferdinánd is, akit Érdy János magyar nyelvre tanított.

Érdy János Győrben a jogi tanfolyamot 1820 júliusában fejezte be. Tanítványa, Zichy János kedvéért, aki a II. jogi tanfolyamot, a következő évben, 1821-ben végezte, még egy évig maradt Győrben. 1820. szeptember 1-je és 1821. augusztus 15. között Beke Farkas ügyvéd mellett tanult. Érdy János törvénygyakornokként (patvaristaként) is működött és Győr vármegye törvényszéki tárgyalásaira is eljárta, miáltal jártasságot szerzett a ius in praxi-ban.

1821. augusztus 9-én ment, ahol augusztus 22-én Halácsy László személynöki ítélőmester mellett királyi táblai jegyzőnek esküdött fel. 1821. szeptember 1-ján avatták a Pesti Egyetemen jogi doktorrá. Nem sokkal később, december 22-étől Mausperger Fridrik táblai ügyvédhez társult, akinél 1822. november 27-ig maradt, miután december 16-án sikeres ügyvédi vizsgát tett.

Érdy János azonban nem az ügyvédi pályát tekintette élethivatásának. Akadémiai illetve egyetemi tanár szeretett volna lenni. Akadémiai illetve egyetemi jogi katedrára azonban, többszöri pályázat ellenére nem kapott meghívást.

Érdy János először a zágrábi jogakadémián próbálkozott tanári állás elnyerésével 1825-ben. A kiírt pályázat nyertese azonban nem ő, hanem Henfner János (1798-1856) lett. Az tanítási nyelv Zágrábban a latin volt és – tegyük hozzá - maradt 1844 után is. A Magyar Királyság (regnum Hungariae) rendjeinek ismételtén kifejezett kívánságára ugyanis csak csaknem két évtizeddel később, 1844-ben lett törvénybe iktatva (az 1844. évi II. törvénycikk) a tudományok magyar nyelven történő tanítása. Érdeemes utalni arra, hogy Henfner János "Római magánjog" című munkája (Pest, 1855-1856.) az első magyar nyelven publikált római jogi tankönyv. A három kötetes munka, miképpen erre maga Henfner is utal, „többnyire” Haimberger és Schilling tankönyvei alapján készült. Az osztrák szerzők hatása a magyar nyelvű terminológiában is (például a „dologbani” és a „dologhozi” jogok közötti megkülönböztetés) kifejezésre jut. Az egyházjog és a hűbérjog (ius feudale) mellett a római jog az a diszciplína, amelynél a legnehezebb a latin nyelv „pótlása” a magyar terminológiával. Érdy Jánosnak szóba jött a Nagyváradai Jogakadémián megüresedő egyik tanári állás betöltésénél is. A Pesti Egyetemen megüresedő tanszéket sem vele, hanem korábbi győri professzorával, a fentebb már említett Szibenliszt Mihállyal (1783-1834), az 1829-ben még latin nyelven publikált római jogi tankönyv ("Institutiones iuris privati Romani) szerzőjével töltötték be. A fentiekkel magyarázható az, hogy Érdy János néhány évvel később felhagyott a jogtudomány művelésével és érdeklődése a történelem felé fordult. Érdy János Végh Ignác házánál, Fejér vármegyei Vereben vállalt nevelői állást. Ügyvédi és gazdasági felügyelői teendőket is ellátott a Végh Ignác mellett.

Tanítványával Pesten, Pozsonyban és Bécsben is megfordult. Bécsben az udvari könyvtárban kutatás céljából sok időt töltött.

1839. április 2-ától megvált Vereb helysétől és a Végh családtól. Pesten telepedett le, ahol kizárólag tudományos kérdésekkel foglalkozott.

1840. március 8-án a Magyar Tudományos Akadémia éremgyűjteményének őre lett. Javadalmazása 300 Ft évi fizetés volt. Az Akadémia akkori elnöke, Teleki József (1790-1855) a Veszerle-féle éremgyűjtemény rendezésével is megbízta.

József nádor (1776-1847) 1846. március 16-án a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának őrévé nevezte ki Érdy Jánost. Új hivatalának elfoglalása előtt a nádor kérésére felkeresett több külföldi múzeumot. Külföldi útja során, június 27-től, Bécsen kívül meglátogatta Prága, Drezda és Berlin jelentős múzeumait. Magyarországra visszatérve, 1846. szeptember 1-jén foglalta el hivatalát és már ennek az évnek őszén ő szállította a Ludoviceumból és Budáról felsőbb utasítást követve a régiségtári gyűjteményt az új múzeumi épületbe.

Érdy János 1846. december 29-én kötött házasságot Kolecsányi Borbálával. 1847. szeptember 12-én választották meg Sopron vármegye táblabírájának. 1848. június 18-án családi nevét Érdyre (Érd volt első eredményes ásatásának helyszíne) változtatta.

1857-ben lemondott az akadémiai éremtári őri állásról. 1860-ban a báró Sina Simon nagylelkű adakozásából készített új bútorokban a múzeumi éremgyűjteményt felállíthatta és a látogatók előtt megnyitotta. Érdy János az Egyetemes Magyar Encyclopaediának is munkatársa volt.

Érdy János első jogi vonatkozású munkáját latin nyelven „Propositiones ex universo jure nec non scientiis politico-cameralibus” (Pestini, 1821.) jelentette meg nyomtatásban. A Tudományos Gyűjteményben jelent meg hét évvel később, 1828-ban az „Elmélkedések a természeti jogtudomány állapotjáról” című tanulmánya. Ebben a tanulmányban a szerző Oldendorp, Grotius, Selden, Hobbes, Samuel Pufendorf, Thomasius, Anselm Feuerbach, Schmaus és Welker, tehát részben tekintélyes kortárs szerzők, jogtudósok műveit elemezve foglalkozik a természetjogi irányzattal. Harmadik, jogi vonatkozásban figyelemre méltó munkáját 1831-ben „Perger Jánostól magyarosított Verbőczy István Hármastörvénykönyvének vizsgálata” címmel jelentette meg ugyancsak a Tudományos Gyűjteményben. Ebben a munkájában Werbőczy István Tripartitumát elemzi, rámutatva a Perger Jánostól származó fordítás hiányosságaira.

Fontos kiemelnünk, hogy Érdy János ismertette elsőként a Tudomány Tárban 1834-ben közzétett munkájában a róla elnevezett, 1524 és 1527 között készült Érdy-kódexet. A kódex a legnagyobb középkorból származó magyar legendagyűjtemény, mely tartalmaz egy Szent István királyhoz írt éneket is. A kódex másolója egy ismeretlen nevű kartauzi rendhez tartozó szerzetes. A kódex 334 epistolát tartalmaz és a legerjedelmesebb, középkori magyar nyelvű kézirat. Az evangéliumok és epistolák mellett 90 magyar szent legendáját foglalja magában. A kódex 1814-ig a nagyszombati érseki papnevelő intézet könyvtáráé volt, azóta a nemzeti múzeumé.

Érdy János találta meg és tárta fel 1848 decemberében Székesfehérváron III. Béla király és felesége, Antiochiai Anna királyné sírját.

Szerkesztette a Magyar Tudományos Akadémia által kiadott Tudomány Tárt 1837-től 1844 végéig, egészen annak megszűnéséig. Tanulmányait a Tudományos Gyűjteményben, a Közhasznú Esmeretek Tárában, a Tudomány Tárban, a Magyar Tudós Társaság Évkönyveiben, a Magyar Akadémiai Értesítőben, a Magyarország és Erdély képekben című sorozatban, a Magyar Történelmi Tárban, az Archeológiai Közleményekben és az Archeológiai Közlönyben tette közzé.

Érdy János 1869-ben vonult nyugalomba. Két évvel később, 1871-ben hunyt el.

A Magyar Tudományos Akadémián Nagy Iván (1824-1898), történész, genealógus, az MTA levelező (majd 1874-től rendes) tagja tartott Érdy János felett 1873. március 31-én emlékbeszédet, mely még ebben évben nyomtatásban is megjelent.

Érdy János kiemelkedő tudományos érdemei értékelésének jele az 1998-ban alapított Érdy János Emlékérem, amely a Székesfehérvári Szent István Bazilika és Romkert érdekében tevékenykedők tudományos, szakmai munkájának elismerését szolgálja. Szülővárosában,

Szobon róla nevezték el a helység könyvtárát és információs központját (Érdy János Könyvtár és Információs Központ).

Érdy János, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja jogi munkáiban a feudális, hűbéri magyar magánjogot (ius privatum) vizsgálta. Mint jogtudós - Frank Ignáchoz hasonlóan - a magyar magánjogot belső fejlődés, nem pedig gyökeres átalakítás útján kívánta korszerűsíteni, a kor igényeivel összhangba hozni.

Érdy János munkái

Propositiones ex universo jure nec non scientiis politico-cameralibus. Pestini, 1821.; Elmélkedések a természeti jogtudomány állapotjáról. Tudományos Gyűjtemény 1828.; Henrik portugáliai gróf magyar eredetének védelmeztetése. Pestini, 1831.; Perger Jánostól magyarosított Verbőczy István Hármass törvénykönyvének vizsgálata. Tudományos Gyűjtemény 1831.; Magyarország ekkorig ismeretes pénzei lerajzolva, s tört. és pénztudományi kútfők után magyarázva. Árpádi korszak. Buda, 1841.; A szerb zsupánok, királyok és csárok pénzei. Buda, 1843.; A magyarországi Crouy nemzetségnek története, nemzedékrendje és oklevéltára. Budapest, 1848.; Szent István első magyar király életrajza, Hartvik regensburgi püspök szerint. Pest, 1854.; Erdélyben talált viaszos lapok. (Tabulae Ceratae...) Pest, 1858.; A boszna és szerb régi érmek. 63 rézmetszettel és egy kőrajztáblával. Buda, 1857.; Régiségügyi közlemények. 1. A Pannonia és Dacia terén ekkorig talált becsületi bocsátványok. 2. A verebi pogány sir. Buda, 1858.; Erdélyben talált viaszos lapok (Tabulae ceratae) és magyar őstörténeti vizsgálatok. Pest, 1859.); Az újonnan megbirált magyarországi Crouy nemzetség négy okiratának időszámítása. Pest, 1861.; Erdély érmei. Pest, 1862. és Erdély érmei. Székesfehérvár, 1980. (részben utánnymás).

Felhasznált irodalom

Nagy Iván: Emlékbeszéd Érdy János felett. In: Értekezések a történeti tudományok köréből. Pest, 1873.; Fenyő István: Akadémiánk első folyóirata, a Tudománytár. In: Fenyő István: Magyarság és emberi egyetemesség. Budapest, 1979.; Hamza Gábor: A római jog oktatásának és művelésének történetéhez egyetemünkön. Acta Facultatis Politico-Juridicae Universitatis de Rolando Eötvös nominatae 26 (1984) 23-61. old. és Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. 24. átdolgozott és bővített kiadás. Budapest, 2020. 145. old.

Hamza Gábor, egyetemi tanár
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
az MTA rendes tagja
email: gabor.hamza@ajk.elte.hu